

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. h. pootlaan 242, alkmaar

adm.: merelhoven 273, capelle a.d. ijssel

H. DE JONG — AMSTERDAM

De Messiaanse verwachting in de tijd van Mozes¹⁾

Omdat ik slechts een kwartier heb om over de messiaanse verwachting in de tijd van Mozes te spreken, lijkt het mij het beste, mij te beperken tot het belangrijkste Schrift-gegeven op dit punt: het woord uit Deut. 18 : 15 v.v., waar Mozes zegt: „Een profeet uit uw midden, uit uw broederen, gelijk ik ben, zal de Here uw God u verwekken; naar hem zult gij luisteren.” Dit woord is in het Nieuwe Testament tot tweemaal toe op de Here Christus toegepast, door Petrus in Hand. 3 : 22 v. en door Stephanus in Hand. 7 : 37. In het N.T. dus functioneert dit woord als een messiaanse tekst: was dat ook al het geval in de tijd van Deuteronomium? Heeft Mozes er de Messias mee aangekondigd?

In vroeger tijd zei men op deze vraag tamelijk gemakkelijk „ja”. Dat kwam doordat men de Bijbel heel sterk zag als het woord van de Heilige Geest en van de Heilige Geest alléén. Daardoor vielen tijdsafstanden binnen de Bijbel eigenlijk wat weg. Tegenwoordig let men, ook in kringen waar men de Bijbel als het Woord van God belijdt, toch tegelijk sterk op de mensen die de Heilige Geest bij het tot stand komen van de Bijbel heeft ingeschakeld. Daardoor komen tijdsverschillen meer tot hun recht. Als dan de vraag gesteld wordt: heeft Mozes met dit woord uit Deuteronomium de Christus aangekondigd, is men veel behoedzamer met het antwoord. Het historisch besef ten aanzien van de Bijbel ziet dat de oude profeten gezocht en gevorst hebben (zoals in 1 Petr. 1 : 10 staat) en dus niet rondliepen met kant en klare voorstellingen omtrent het hoe van de vervulling van hun voorzeggingen. Het was

wat dat betreft bij hen een tasten en een vermoeden.

Veel zekerder waren diezelfde profeten als het ging over de vraag wat hun boodschap te betekenen had voor hun eigen tijd en voor de direkte toekomst. En dus doet men nu in de bijbeluitleg z'n best die eerste dichtbij betekenissen van de profetiën heel duidelijk in het licht te stellen. Het vraagstuk van de messiaanse voorzeggingen in het O.T. beantwoordt men vandaag dus meer langs een omweg dan vroeger. Bekeek men vroeger de Bijbel als een foto: alle gegevens stonden alshetware tegen één wand, zodat alles een zekere gelijktijdigheid bezat — vandaag beziet men de Schrift meer als een dia: men ziet het historisch na elkaar beter en neemt de historische situatie waar in een woord gezegd is geworden, serieuzer.

Zo nu ook bij dat woord uit Deut. 18. Inplaats van er rechtstreeks mee naar het N.T. te gaan, bekijkt men het eerst eens in z'n eigen situatie. Dat is winst, vind ik. Daardoor namelijk zie je, hoe de Here God met zo'n woord Zijn volk in die tijd gespijzigd en gelaafd heeft; hoe Hij hen in dat heden hun dagelijks (geestelijk) brood gegeven heeft.

„Een profeet zal Ik u verwekken . . .”, in wat voor verband wordt dat gezegd? Als we daar op letten, blijkt, dat de profetie hier verschijnt als het alternatief voor de waarzeggerij. Daarbij moeten wij vergeten, dat waarzeggerij voor ons iets is, dat voorkomt aan de randen van het leven. Wij zijn niet geneigd het helemaal serieus te nemen. Het oude nabije oosten daarentegen was gedrenkt in de waarzeggerij. Bij ons leidt het een subcultureel bestaan, maar in de hoog-ontwikkelde cultuur van

Babel b.v. speelde het een officiële en geweldig grote rol. Kijk maar naar de uitgebreide omina-literatuur die daar gevonden is. De voortekenduiding stond daar in zeer hoog aanzien. Dat zal in Kanaän net zo geweest zijn, zodat het letterlijk te nemen is, als er staat in vers 14: „Want deze volken, die gij verdrijven zult, luisteren naar wichelaars en waarzeggers”. Als volkeren luisteren zij er naar. Niet maar, dat de mensen zo af en toe, in 't geheim, een waarzegster bezochten, zoals later Saul deed bij de heks van Endor, maar het gehele openbare leven was er door gestempeld.

Denken we ons dat eens in. Het hele leven van die volkeren moet daardoor iets fataals gehad hebben, een trek van berusting in het onvermijdelijke, want dat is het kenmerkende van de waarzeggerij, dat ze de eigen verantwoordelijkheid niet stimuleert. Verder valt ook te denken aan het vage van de waarzeggerij. Geen klare boodschappen, maar dubbelzinnige aanwijzingen, die expres dubbelzinnig gehouden werden om de kans op het gelijk te vergroten, want het gaat de waarzeggerij meer om haar eigen gelijk, dan om de toerusting der mensen.

In Israël is nu het leven op andere leest geschoeid geweest. Men behoefde in Israël niet wantrouwig de informatie uit de goddelijke wereld te stelen, (want inderdaad is de drijfveer van de waarzeggerij het wantrouwen jegens God) nee, — de Here zal een profeet verwekken, en die zal openbaring doorgeven, zoveel als Israël nodig heeft om volk van God te zijn. Hier mogen we nog wel een ander woord uit Deut. bij betrekken, 29 : 29: „De verborgen dingen zijn voor de Here onze God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen voor altijd, opdat wij al de woorden dezer wet volbrengen”. De verborgen dingen, daar werpt de waarzeggerij zich op. Men durft die niet aan de Here over te laten, omdat God eigenlijk niet te vertrouwen is. Zodat er in de waarzeggerij een aandachtverschuiving is: van de verantwoordelijkheid, náar het lot. Te weten hoe het in bijzonderheden met je zal gaan is belangrijker dan te weten wat je als verantwoordelijk mens moet doen.

En dat is nu bij de profetie anders. Hoe 't met je zal gaan, die verborgen dingen, geef die maar over. De Here is je verbondsgod. Hij zal je niet bedriegen. Maar wat we zullen doen, hoe we ons zullen gedragen „opdat wij al de woorden dezer wet volbrengen” zoals er staat, ja, daar gaat de belangstelling van de profetie naar uit. Profetie wil mondige mensen maken.

Natuurlijk heeft profetie het ook over de toekomst, over wat er zal gaan gebeuren. Het is niet enkel afkondiging van geboden. Maar ook als de profetie 't over de toekomst heeft, over wat God zal gaan doen, krijgt de mens daar toch altijd een verantwoordelijke plaats in aangewezen.

Wanneer Mozes 't over deze dingen heeft, haalt hij zichzelf aan als voorbeeld. Een profeet zal de Here verwekken, *gelijk mij*. En inderdaad, als we in Mozes' wet lezen, treft ons de klaarheid en overzichtelijkheid. Hij opent een wereld, waarin de mens z'n verantwoordelijke plaats duidelijk krijgt aangewezen. Mozes' wet — daarvan zegt Psalm 19 zo fijn: „De wet des Heren is volmaakt, zij verkwikt de ziel; de getuigenis des Heren is betrouwbaar, zij schenkt wijsheid aan de onverstonden. De bevelen des Heren zijn waarachtig, zij verheugen het hart; het gebod des Heren is louter, het verlicht de ogen . . . Ook laat uw knecht zich daardoor

IN DIT NUMMER

Pagina 381

Drs H. de Jong,
De Messiaanse verwachting in de tijd van Mozes

Pagina 382

Ds E. R. Postma,
Opvallende christenen

Pagina 383

M. Coenraads,
Dan is je ruitje beslagen (7 - slot)

Pagina 384

D. W. L. Milo,
Komplimenten - sintnicolaasoverpeinzing

Pagina 385

Ds C. P. Plooy,
Liturgische Formulieren (1)

Pagina 386

Prof. C. Veenhof,
Kerk en Tegenkerk

¹⁾ Voordracht, gehouden voor de E.O. (radio) op 29 oktober 1976.

ernstig vermanen, in het houden ervan ligt een rijke beloning."

Zeker, in Mozes' wet staat veel, dat we ook in andere wetverzamelingen, bijvoorbeeld uit Babel, kunnen vinden. Dat heeft de wetenschap van de spade wel aan het licht gebracht. Maar het heeft daar allemaal niets met God en het dienen van Hem te maken. Het staat daar buiten de religie. Gaat 't daarover, over de religie, dan kom je in een onscherpe schemerwereld terecht. Dan wordt de mens geen duidelijke weg en verantwoordelijk handelen gewezen. Je treed dan een wereld vol tegenstrijdigheden binnen.

Bij Mozes is het religieus en toch klaar en duidelijk. Bij Mozes is er de Here en toch tegelijk een helder klimaat waarin de mens geleerd wordt hoe hij wandelen moet.

En, zegt Mozes, zo zal het nu ook in de toekomst zijn. Een profeet zal de Here verwekken, gelijk mij. Let daarbij op het enkelvoud. Juist dat enkelvoud deed de mensen vroeger zeggen: 't gaat over de Christus. Dat was niet fout. We moeten dat alleen niet te vlug zeggen. Dat enkelvoud heeft ook een betekenis die nog dichterbij Mozes staat. Het steekt namelijk opmerkelijk af tegen de meervouden, die Mozes gebruikt als hij 't over de waarzeggerij heeft. De verscheidenheid van termen eerst al, in de verzen 10 en 11: de waarzegger, de wichlaar, de uitlegger van voortekenen, de tovenaer, de bezweerder, degene, die de geest van een dode ondervraagt, degene die de doden raadpleegt. Zeven aanduidingen die er op wijzen, over wat voor een hoog ontwikkeld gebied 't hier gaat in die oude cultuur. En dan, vers 14: deze volken luisteren naar wichelaars en waarzeggers, meervoud. Maar de Here zal u een profeet verwekken, enkelvoud.

Natuurlijk zijn er later reeksen profeten gekomen, meervoud dus. En toch zegt Mozes: een profeet. Me dunkt, dat wijst op de eenheid van de profetie. Die gaat dan ook terug op de éne Here. En hier mag je dan ook wel denken aan het woord uit Deut. 6: Hoor, Israël, de Here onze God, de Here is één. In het heidendom was er een veelheid van goden en daardoor een veelheid van tegenstrijdige belangen. De mensen moesten daar tussendoor schipperen. Geen wonder, dat de wereld van het goddelijke geen vertrouwen inboezemde. Geen wonder, dat er zoveel religieuze technieken bestonden, om deze goddelijke wereld de informatie te ontfutse- len.

Maar in Israël heerst eenheid en eenvoud.

Welnu, van hieruit kijken we nu naar het N.T. Naar Jezus Chris-

tus. Inderdaad is Hij de vervulling van wat Mozes hier aangekondigd heeft. Bij elke profeet die na Mozes in Israël optrad, was er een stukje vervulling, maar bij Christus is er de uiteindelijke vervulling. Hij is de profeet die in de wereld komen zou, zoals 't in Joh. 6 staat. Hij heeft, zegt de Heidelbergse Catechismus, de verborgen raad en wil Gods tot onze verlossing volkomen geopenbaard. En bij Hem is er ook de

duidelijke weg van echt menselijk, verantwoordelijk handelen. Zo komen wij dus óók bij Christus uit. Alleen langs de omweg van het ingaan op Mozes en zijn tijd. Wat levert ons deze omweg nu op? Nu, de waarzeggerij is vandaag niet dood. Zij neemt toe. Naarmate het evangelie van Jezus Christus uit de publieke samenleving verdwijnt, komt het oude alternatief, de waarzeggerij en aanverwante zaken, weer

krachtiger op. Zodat we, als in Mozes' dagen, weer op een profetisch eilandje komen te staan in een zee van religieuze en semi-religieuze technieken. Op 'n eilandje van verantwoordelijkheid in een zee van angstige nieuwsgierigheid. Welnu, dan roepen we elkaar nu duidelijk en meer bewust dan voorheen op om naar de stem der profetie te luisteren, naar de profeet gelijk Mozes, die de Here ons gegeven heeft.

E. R. POSTMA — EINDHOVEN

Opvallende christenen

Het eigene

Een, aanvankelijk onvermoed, probleem van schrijven is, dat je de lezers niet bij voorbaat tegen je in moet nemen. Dat risico loop ik, wanneer ik als aanloop de term „zoeken naar eigen identiteit" gebruik. De een valt over het vreemde woord, de ander vindt het een afgekloven bot. Ik weet het — en daarom doe ik een beroep op uw lankmoedigheid.

Laat ik vooropstellen, dat wij niet de enigen zijn die op zoek zijn naar het eigene, het eigen-aardige, en die daaraan vorm willen geven. Voor de een betekent dat een rusteloos op zoek zijn naar nieuwe vormen, een krampachtige poging uit de oude huid van het eigen verleden te kruipen. De ander probeert daarentegen juist angstvallig dat verleden te bewaren en te cultiveren: conservering van het pand der vaderen is een cliché kerktaal — en leven ruimschoots waard. Het cliché kan daarbij ervaren worden als een bevestiging en herkenning van het eigene, de identiteit. De woordenschat der kerk wordt beperkt gehouden. Wie zich daar niet van bedient, valt direct op als een vreemdeling in Jeruzalem en wordt argwanend bezien of aangehoord. Niet wat de man zegt, is doorslaggevend, maar veel meer dat de oude vrouwde klanken ontbreken. Dat laatste is vaak veelzeggender dan bijv. „de volkstaal op de kansel" van dr G. H. ter Schegget met ook mijns inziens weinig gepaste uitdrukkingen als „uit de klauw lopen". Het zijn hooguit de prinsen onder de dichters, die zich cliché's of volkstaal mogen veroorloven. Zij worden toch bijna niet gelezen, laat staan begrepen.

Het eigenlijke

Wat is nu eigenlijk het eigenaardige van christenen? Waarin

Kerkelijk Leven

onderscheiden zij zich van anderen? Die vraag valt al te stellen bij een doopvont. Afgaand op uiterlijk en gedrag is het antwoord: niets. Het verschil ligt immers in het al dan niet behoren tot Gods verbond en daarvan is nu zelfs niet bij de jongetjes iets zichtbaars van overgebleven.

Maar hoe zit het dan later, als de kinderen „tot hun verstand gekomen zijn" (u ziet: ik ben nog formulier-vast)? Wat is dan typerend? Met het antwoord op deze vraag is het oppassen geblazen. Eens ben ik het met prof. Rookmaaker die zoiets zei als: een christen is niet iemand met een blauwe ijsmuts. Zo'n opvallende karakteristiek of eigenaardigheid is het niet. Geef ik als antwoord: blijven in de rechte leer (orthodoxie), dan kan men al dan niet terecht vragen: en de levenspraktijk dan? Want leer en leven zijn beslist niet te scheiden.

Met dat laatste ben ik het van harte eens. Tegelijk vraag ik mij af, of ook dit geen cliché, geen doodoener is. Want wat is dan het eigene van die christelijke levenspraktijk? Waarbij ik aanteken, dat bij buitenstaanders het eigene meer uitkomt in wat wij *laten* dan wat wij *doen*. Dat is dus nogal negatief, helaas.

Spaarzame woorden

Een tegenstelling scheppen tussen leer en leven is overigens onnodig. Een uitstapje naar het Oude Testament kan ons wellicht wijzer maken. De joodse indeling is nog steeds: eerst de onderwijzing (thorah), dan de profeten, tenslotte de geschriften. Die geschrif-

ten vormen a.h.w. de voorraad-schuif van de wijsheid, die dank zij thorah en profeten is verworven. Daarin vindt u dan ook boeken als Spreuken en Prediker. Niet dat het vergaren van wijsheid alleen een zaak van het Oude Testament is — lees daar de brief van Jacobus bijvoorbeeld maar op na. Maar omgekeerd: de wijsheid van boeken als Spreuken en Prediker is bepaald geen verslagen wijn. Zij behoort evengoed tot de rechte leer als het overige, dat wij daaronder verstaan. Het is zelfs *belegen* wijsheid: een dwaas wie daaraan voorbijgaat.

Daarvan raak je temeer doordrongen, als je eerst eens vaststelt, dat wij zelf veelpratere en veelschrijvers zijn. De markt wordt jaar in jaar uit overstroomd met een vloedgolf van nieuwe boeken — en echt niet alleen theologische. Zelfs universiteitsbibliotheken zijn er verlegen mee hoe zij die aanzwellende stroom van informatie moeten verwerken. Zelfs voor een enkel onderdeel van een vakwetenschap is het vrijwel ondoenlijk alles wat verschijnt bij te houden en toegankelijk te maken. Je verdrinkt er praktisch in en encyclopaedische kennis is voorgoed verleden tijd. Des te veelzeggender wordt het woord van Prediker (12:12): er is geen einde aan het maken van veel boeken en veel doorvorsen is afmatting voor het lichaam.

Een kostbaar geschenk

Neem dan ook eens dat oude boek Spreuken. Met zijn 31 hoofdstukken nauwelijks een boek om in één ruk uit te lezen. Het is dan ook een verzameling van verzamelde spreuken. Elke spreuk afzonderlijk is als een edelsteen van wijsheid gevat in een sieraad van zorgvuldig gekozen woorden. Een spreuk schrijf je ook niet zo maar even op. Laat staan dat je ze per dozijn of gros levert. Eerder is het spreukenboek als een tableau bij een juwelier: je pakt er een uit en bekijkt hem van alle kanten. Spreuken worden niet aan de lopende band gemaakt. Ze worden eerst na lange tijd, als ze voldragen zijn, geboren. Inhoud en vorm getuigen van ervaring, beheersing, meesterschap. Ze zijn de vrucht van inzicht, wijsheid, kennis, over-

leg en ... tijd. Daarom moet men er ook de tijd voor nemen.

In de jaarlijkse boekenweek pleegt men de koper een boekengeschenk aan te bieden. Wie wijs — en dus vaak: oud — was, schonk zijn vriend een spreuk, een parel van wijsheid. In weinige, afgewogen woorden een schat van inzicht en ervaring. Zelfs wij weten nog: goede raad is duur (kostbaar). Een spreuk is een kostbaar geschenk. In de wijsheidsboeken liggen die kostbaarheden uitgestald. Ze zijn Gods geschenk aan ons. Salomo, jong, vroeg de wijsheid van een ervarene en verkreeg die. Diezelfde kans heeft ieder die de Heilige Schrift gebruikt. „Moderne” problemen liggen niet buiten het gezichtsveld van de spreukendichter: er is echt niets nieuws onder de zon. Opvallend is hoe-

veel „alledaagse” wijsheid ook hierin ligt opgetast. Gelovigen zijn geen onpraktische mensen. Het alledaagse leven is juist hun leven. Het eigene van een christen is niet de een of andere opvallende eigenaardigheid. Het eigene is, dat hij in het alledaagse leven met wijsheid zijn weg zoekt. Een wijsheid die ogenschijnlijk alleen maar te verwachten is bij een ervarene, maar die — dank zij Gods boekengeschenk — binnen het handbereik ook van de jongere ligt. Bovendien: die wijsheid is er niet alleen voor eigen gebruik. Zij vraagt erom doorgegeven te worden, als een goede, kostbare raad. Dan blijft het eigene vanzelf als een raadsel voor de ander over: waar halen zij de wijsheid vandaan? Een vraag om over na te denken!

M. COENRAADS — DRONTEN

Dan is je ruitje beslagen (7)

Als dan de lessen gegeven zijn, al dan niet met behulp van audiovisuele media, dan komt het ogenblik dat men gaat toetsen of bereikt is wat in de doelstelling van de les vermeld staat. Een regelmatige bepaling van de resultaten wordt van groot belang geacht. De leerling ervaart wat het verwachte niveau van presteren inhoudt; de leraar leert inzien waar hij met zijn prestaties eventueel gefaald heeft. Deze controle kan tijdens de gehele les plaatsvinden. We spreken dan van een immanente prestatiecontrole. Vaak wordt er aan het einde van de les gecontroleerd of na verloop van enige lessen. De controle heeft een diagnostisch aspect en een waarderend aspect. De immanente controle is veelal diagnostisch, terwijl de eindcontrole vooral waarderend is.

Bij immanente controle bekijk je of een kind de problemen begrijpt, terwijl de eindcontrole aan het einde van de les, of het proefwerk na verloop van enige lessen, een waarderend oplevert, meestal in de vorm van een cijfer. Steeds meer wordt het belang onderstreept van de diagnostische controle. Een bekend voorbeeld hiervan is de foutenanalyse. Indien bij de beantwoording van een opgave steeds veel fouten gemaakt worden, treedt het terugkoppelingsmechanisme van de didactische analyse in werking. De leraar dient dan de volgende vragen te stellen:

- Is mijn lesdoel juist?
- Heb ik rekening gehouden met de beginsituatie?

- Heb ik de leerstof goed gekozen?
- Zijn de juiste didactische werkvormen gebruikt?
- Zijn de juiste leer- en hulpmiddelen gebruikt?
- Toets ik wat ik moet toetsen en doe ik dit op de juiste wijze?

Het voordeel van deze wijze van werken is dat de oorzaak van de gemaakte fouten niet bij voorbaat op rekening van de leerling wordt geschreven. Misschien heeft de leraar de verkeerde didactische werkvormen gekozen en moet hij bij een rekenles b.v. minder aan groepswork doen en meer klassikale instructies geven. Misschien ook heeft hij verzuimd de aangevoerde leer- en hulpmiddelen te gebruiken. Vooral voor het rekenonderwijs is in de laatste jaren kostelijk leermateriaal ontwikkeld. Over het algemeen kan m.i. gesteld worden dat het onderwijs, zeker het lager onderwijs, de laatste tien jaar onderwijskundig gezien met sprongen vooruit is gegaan. Als velen zich wat laatdunkend over het huidige onderwijs uitlaten, komt dat waarschijnlijk omdat de doelstellingen van dit onderwijs aan het verschuiven zijn. Affektieve vorming en de oefening van vaardigheden eisen hun rechtmatige plaats in het schoolwerkplan op. Een voortdurend meedenken over de doelstellingen van het onderwijs is een blijvende opdracht. Onderwijskundige doelstellingen zijn nl. ten diepste opvoedkundig bepaald!

—o—

Pastorale notities

Vrees niet voor plotselinge schrik

Temidden van wat de bijbel het rumoer der volkeren noemt droomt de wijsheid dezer wereld haar eigen droom. Haar politieke droom, haar welvaartsdroom, haar cultuurdroom, haar revolutiedroom, haar ontwikkelingsdroom. En ieder berekent de kansen: optimistisch, pessimistisch, zwaar-moedig, lichtzinnig. Het zal wel — het zal niet — nóg niet — nú niet — nooit. Totdat plotseling de schrik komt en de mens zijn beheersing en zinnen verliest. Wie gelovig en vertrouwend bij zijn bijbel leeft is op alles voorbereid. Hij heeft leren luisteren naar de stem van de opperste Wijsheid: 'Ziet, Ik heb u alles voorzegt'. Schrik daarom niet als het komt'. Laat u niet onrustig maken en meeslepen door ijdele kansberekening of sensatiezucht. Door Gods Woord onderwezen weet u, dat de verwoesting komen gaat en plotseling komen kan en vreselijk wezen zal. Reeds de oude Spreukendichter hield het ons voor (Spreuken 3: 25 en 26): 'Vrees niet voor plotselinge schrik, noch voor de ondergang

der goddelozen, als hij komt. Want de Here zal uw betrouwen zijn. Hij zal uw voet bewaren, zodat hij niet gegrepen wordt'. Zal het dan niet vreselijk zijn als God het bange oordeel lotlaat en de verwoesting over de goddeloze wereld komt? Wij zijn er toch ook bij betrokken, wijzelf, onze kinderen, ons huis, onze familie? Ja, het is alles mogelijk. Maar dit is de wijsheid die van boven is, het evangelie van onze Heer Jezus Christus: God de Here mag uw betrouwen zijn en Jahweh zal zijn op al uw wegen. De Here zal uw voet bewaren om gevangen te worden, om door uw eigen vrees verijst de zinnen te verliezen en in de strik te raken. God heeft zich verbonden om de voeten der heiligen te bewaren. Gelukkig de mens die wijsheid vindt. Die in ons geweldig tijdsgebeuren Christus tot zijn deel heeft en van wiens liefde dood, noch leven, tegenwoordige en toekomstige dingen, ons zal kunnen scheiden. Hij weet dat in de weg van Gods gerichten de Dag des Heren komen zal en dat het Koninkrijk Gods zal aanbreken door de verwoesting der goddelozen heen. De Here zal niet beschamen de hoop van zijn zachtmoedig volk!

B. Telder, Bilthoven

We zijn aan het einde van onze artikeltjes gekomen. Begonnen werd met een verhaaltje over een beslagen ruitje. Daarna werd er stoutmoedig een lijntje getrokken van het luisteren naar een preek naar het catechisatie-onderwijs. De vraag was: indien een boodschap niet overkomt, moet dat dan op rekening van de zender of de ontvanger geschreven worden? De hulp werd ingeroepen van een didactisch model. Het onderwijsleerproces bleek een aantal componenten te bevatten. Er werd op gewezen dat deze componenten met elkaar in relatie staan. Besloten werd dit model als 'n „röntgen-apparaat” op het catechisatie-onderwijs te plaatsen. We willen nu de componenten van het model nogmaals op een rijtje zetten en enige afsluitende opmerkingen maken. Ik doe dat vragenderwijs, omdat ik geen uitspraken over dit onderwijs durf te doen. Met grote dankbaarheid denk ik terug aan de catechisatie-lessen die ik heb mogen bijwonen, vandaar!

I. Doelstellingen

We onderscheiden drie doelstellingen: cognitief, affektief en psychomotorisch. We spreken ook wel over de vorming van hoofd, hart en handen. De cognitieve vorming kent verschillende niveaus. Affektieve vorming wil de mentaliteit, de attitude beïnvloe-

den. De psychomotorische vorming vindt plaats in vakken als gymnastiek, muziek, handarbeid en vrije expressie. Het trefwoord is dan niet kennen, maar kunnen.

Opmerkingen:

1. Wordt binnen het catechisatie-onderwijs te veel aandacht besteed aan cognitieve vorming en ligt deze vorming dan op het niveau van het memoriseren?
2. Zou het niet juist zijn als er eens een doelstelling voor het catechisatie-onderwijs werd geformuleerd? Hoe verhouden zich de genoemde doelstellingen?

II. Beginsituatie

Niet alle catechisanten zijn gelijk. Behalve verschillen in leeftijd, zijn er verschillen in intelligentie, milieu, taalbeheersing en motivatie.

Opmerkingen:

1. Moet het catechisatie-onderwijs met deze verschillen rekening houden?
2. Zijn er nog andere factoren, die het verschil tussen de catechisanten bepalen?
3. Indien de eerste vraag bevestigend beantwoord wordt, hoe moet je die verschillen onderwijskundig gestalte geven?

Vervolg op pag. 384

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

KOMPLIMENTEN sintnicolaasoverpeinzing

Wie zoet is krijgt niets, maar
wie stout is de roe.

Iemand zei me eens: ons christenvolk is zuinig met complimenten. We zullen elkaar niet gauw prijzen om wat er goeds gedaan is. En dat is jammer. Want we staan wel klaar met onze afkeuring en kritiek. En elk mens heeft op tijd een aanmoediging nodig.

Dat oordeel was wel overwogen. De spreker wist wat hij zei. En denkt u eens mee alstublieft. Misschien kunnen we er samen was aan doen.

Wat zijn complimenten? Als u Van Dale gelooft (en doe dat maar) dan bevat het woord weinig goeds. Het kan een betuiging van beleefdheid, vriendschap of eerbied bevatten — maar dan gaat het al ver over een vriendschappelijke aanmoediging heen. En verder — behalve dan de gelukwens — bevat het woord compliment: plichtplegingen, omslag, vleierij en veeleisendheid. Dat is allemaal niet zo best. Ja, er is ook een goede mogelijkheid bij: u kunt een artiest een compliment maken wegens zijn voortreffelijk spel. Het gaat dan om een paar loffelijke woorden. Maar als er naar „gevist” wordt... is ook dit compliment onwaarachtig, leeg.

Eigenlijk jammer, dat we zo zuinig zijn met onze lovende woorden; ze eigenlijk pas afstaan als er naar gevist wordt. Zoals u een invalide muzikant een geldstuk in zijn bakje gooit.

Heeft God dan de blijmoedige gever niet meer lief? Als u kunstenaars kent in uw omgeving, weet u dat hun carrière gemaakt en gebroken wordt door de bejegening van hun medemensen. Werkend op het gladde koord, dat tussen natuur en cultuur gespannen staat, leven ze op een aanmoediging — of vallen te pletter door een schimpscheut. En een kunstenaar mag dan wat meer impressionabel zijn — hij is in wezen niet anders dan een ander mens, niet anders dan u.

Ook u hebt immers meer plezier in uw werk wanneer u wordt aangemoedigd — dan wanneer de rode potloden worden getrokken. Of niet soms? Een aanmoediging maakt u sterk, vraag het aan de sportlui. Maar een eskadron rode potloden brengt u in het defensief en dan bent u waarschijnlijk niet op uw best.

—o—

Goede dresseurs — of het om jachthonden of om circusedieren gaat — gebruiken geen zweep maar beloningen. Ten hoogste wordt een waarschuwing gegeven, wanneer een handeling dreigt mis te gaan. Maar met aanmoedigingen en beloningen wordt snel geleerd. En zonder spanningen geleerd, zonder frustraties zogezegd.

Ook een goed onderwijzer zal aanmoediging prijzen, wanneer zijn leerlingen hun best doen — maar weet ook, dat dagelijkse kritiek alle animo in zijn klas uitdooft.

Een werkgemeenschap, een kantoor bijvoorbeeld, zal goed samenspel leveren wanneer de leider alle goede prestaties prijst; heel wat meer dan wanneer de leider op alle slakjes zout legt.

Dit zo zijnde rijpt de vraag te meer: waarom zijn wij kerkmensen dan zo zuinig met complimenten? Is het soms omdat de Bijbel waarschuwt voor de tong, die ons vleit? Die een net op onze schreden spant?

Misschien wel. Want de Bijbel waarschuwt ons voor elke vorm van vleierij. En dat element moet dan ook te enen male buiten onze lof-

Vervolg van pag. 383

Dan is je ruitje beslagen

III. 1. Leerstof

De keuze van de leerstof moet niet haaks op de doelstelling van de les staan. Bij de keuze van de leerstof en de ordening ervan, dient rekening gehouden te worden met gegevens uit de ontwikkelingspsychologie en de leerpsychologie.

Opmerkingen:

1. Zou een advies voor de keuze van de leerstof voor het catechisatie-onderwijs niet welkom zijn, zodat er landelijk meer uniformiteit kan ontstaan?
2. Zou niet gezien moeten worden, wat er buiten ons kerkverband op dit gebied wordt gedaan? Misschien is er een vorm van samenwerking mogelijk, b.v. met de Chr. Geref. Kerken.
3. Zou er niet een eenvoudig leerplan moeten komen, dat niet slechts de leerstof aanduidt, maar ook suggesties geeft voor de onderwijskundige aanpak, mitsgaders het ge-

bruik van audio-visuele hulpmiddelen?

III. 2. Didaktische Werkvormen

Alle onderwijs behoeft niet op dezelfde wijze gegeven te worden. Afhankelijk van de doelstelling, de gekozen leerstof en gegevens uit de beginsituatie kan, ja moet de aanpak variëren. De drie grote groepen didaktische werkvormen zijn: a. de aanbiedend-mededelend onderwijsvorm b. de vragende onderwijsvorm en c. de uitnodigende onderwijsvorm.

Opmerkingen:

1. Welke didaktische werkvorm zou voor het catechisatie-onderwijs het meest geëigend zijn? Of moet dit per les bezien worden?
2. Zou een training in het hantieren van de verschillende onderwijsvormen (groepsgesprek, leergesprek, het verstrekken van opdrachten, enz.) voor menig docent niet een welkome zaak zijn?

III. 3. Leer- en hulpmiddelen

De laatste jaren horen we steeds meer van audio-visuele hulpmiddelen. Niet alleen in de huiskamer, maar ook op de scholen wordt steeds meer gebruik gemaakt van de diaprojektor, de filmprojektor, de videocassette-

corder en de geluidscassetterecorder.

Opmerkingen:

1. Zou niet ieder catechisatie-lokaaltje van een overhead- en een diaprojektor voorzien moeten zijn?
2. Zou het niet wenselijk zijn indien we zouden kunnen beschikken over een catalogus met informatie over programmatuur betreffende onderwerpen uit de Bijbel, het Christendom en de geschiedenis van het Protestantisme? We denken hierbij aan diaserieën, films, transparanten, videobanden en geluidscassettes.
3. Zou een training in het bedienen van deze apparatuur en het zelf vervaardigen van programmatuur niet noodzakelijk zijn?

III. 4. Leerpsychologie en leeractiviteiten

Over de inbreng van de leerpsychologie hebben we al geschreven; over leeractiviteiten hebben we met opzet gezweven. Deze leeractiviteiten vormen nl. 't spiegelbeeld van de didaktische werkvorm. Wanneer een leraar vertelt, is de leeractiviteit van de leerlingen luisteren. De grote verscheidenheid die er is binnen de didaktische werkvormen veronderstelt een even grote verscheidenheid in leeractiviteiten.

IV. Uitvoeringsprocedures

Op een gegeven ogenblik wordt de les metteraad gegeven. De geplande procedures worden uitgevoerd. Verrassingen zijn dan niet uitgesloten. De geplande procedure mag nooit als een harnas gaan werken.

V. Het bepalen van de resultaten

Het bepalen van de resultaten kan tijdens de les, aan het einde van de les of aan het einde van enige lessen plaatsvinden. De toetsing kan mondeling of schriftelijk zijn. Het bepalen van de resultaten vindt vaak plaats in de verwerkingsfase van de les.

Opmerkingen:

1. Zou het bepalen van de resultaten en het geven van aanwijzingen daarvoor geen onderdeel moeten vormen voor het eerder genoemde leerplan?
2. Zou binnen het kader van de verwerking van de leerstof niet meer plaats ingeruimd moeten worden voor psycho-motorische vaardigheden, b.v. door een tekening te laten maken of een beeldje laten boetsen van de verloren zoon?

Tot zover deze opmerkingen. Ze zijn in geen enkel opzicht als kritiek bedoeld. De opzet van de didaktische analyse is dat er relevante vragen worden gesteld. Het is aan de lezer om te oordelen of dit gebeurd is.

prijzingen blijven. Vleien is een nare zaak: iemand zo naar de mond praten, dat hij u uw zin geeft. Zoals de vos van La Fontaine de raaf

zodanig vleide, dat deze de gestolen kaas uit zijn bek liet vallen — vlak voor de vos!

Maar het moet toch mogelijk zijn, iemand eerlijk te prijzen om wat hij presteert? Zonder enige vuige bijbedoeling? Waarom zijn wij daar dan zo zuinig mee? Nauwelijks zien we iets bij de naaste dat ons niet aanstaat — of we gaan hem naarstiglijk berispen. Jawel en we slepen er getuigen bij, opdat in meervoudige mond alle zaken vast staan. Maar nauwelijks zien we hoe onze naaste onze verwachting overtreft — of we klappen onze mond dicht.

En zeg nu niet dat de Bijbel ons de lofprijzing ontzegt. Er staat een heel hoofdstuk vol lofprijzingen bij de Spreuken ten bate van de deugdelijke huisvrouw. En ook veel broeders krijgen hun portie wel in de Schrift — ze komen niets te kort.

Wat dan? Zijn we benauwd om een voorbarige pluim weg te geven, die we straks terug moeten nemen? Nu, beter iemand overschat dan onderschat. Zijn we bezorgd ons als rechter van goed en kwaad op te werpen? Om bevoegdheden te nemen, die ons niet toekomen? Kom kom — we zijn sinterklaas niet!

—o—

Er is een belegen kerkelijke anecdote van een „dienstdoende” ouderling, die zijn predikant van de kansel naar de kerkeraadskamer had getransporteerd en spontaan verzuchtte: dat was een beste preek, dominé. — U bent de tweede al die dat zegt, was het pastorale antwoord. — Hoe kan dat? stamelde de verblufte ouderling. — Op de trap van de preekstoel fluisterde iemand anders me dat in het oor, verklaarde de predikant.

Met dit oude verhaaltje kan veel van onze zuinigheid worden verklaard. We willen niet in het gezelschap van de duivel worden ge-

hoord of gezien. De goede predikant heeft ons also zelf gewaarschuwd: als we complimenten geven lopen we misschien wel achter de duivel aan!

Nu, zulke oudwijfse fabelen moest u maar eens op sterk water zetten. Een ouderling heeft onder meer tot taak — zegt het bevestigingsformulier — om over de preken te oordelen, ja zelfs over de wandel van zijn predikant. Wanneer zijn oordeel alleen negatief mag luiden en nimmer positief, is zijn oordeel geen oordeel — maar een onchristelijke bejegening. Een verstandige ouderling bedankt voor zo'n baan. Of hij prijst de predikant zo vaak dit pas geeft — zonder hem te vleien of verwaand te maken.

—o—

Dat oordeel, dat beoordelen, is ook al zo'n moeilijk woord. Wij onderscheiden eigenlijk twee soorten oordeel: de kritiek en de waardering. Kritiek is dan negatief geladen — waardering positief. Maar is dat wel zo?

Kritiek is: afmeten van een zaak naar het criterium, naar de maatstaf. Dat kan dus gunstig uitvallen even goed als ongunstig. En waardering is: het bepalen van ons waarde-oordeel. Die waarde kan boven de middelmaat liggen even goed als er onder. Ergo: met een negatieve kritiek en een positieve waardering zijn we er niet. We moeten er aan durven, een zaak te beoordelen. Zijn we daartoe niet in staat dan hebben we nog ons vermogen om te zwijgen. Zijn we tot dat oordeel wel in staat — dan hebben we keus uit twee mogelijkheden. We kunnen spreken en we kunnen zwijgen. Maar spreken we of zwijgen we: laat het alles in het belang van de naaste zijn.

Is het voor zijn ijdelheid nodig, dat u hem duidelijk maakt dat hij niet volmaakt is — zeg het hem. Maar met vriendelijkheid zo dat hij het kan aannemen. En is het voor hem nodig, of nuttig, of onschadelijk, of louter plezierig, dat hij om zijn prestaties eens geprezen wordt — nu, prijs hem dan. Ronduit, eerlijk en openhartig. Het is ook in dezen zaliger te geven dan te ontvangen. En God heeft de blijmoedige gever lief.

C. P. PLOOY — EDE

Liturgische Formulieren

Bijna een jaar geleden ontving de redactie van ons blad ter recensie een boekje met deels vernieuwde, deels nieuwe liturgische formulieren, vastgesteld door de generale synoden van de Chr. Geref. Kerken van 1968, 1971 en 1974.

Door mijn nalatigheid bleef de recensie te lang achterwege, waarvoor mijn verontschuldiging. Om wat goed te maken wil ik er in enige artikelen nu graag wat meer aandacht aan wijden en voor vragen. Om meer dan één reden lijkt me dat gewenst.

We zoeken immers al jarenlang toenadering tot de Chr. Geref. Kerken en dan mogen we wel met meer dan gewone belangstelling kennis nemen van serieuze pogingen tot liturgische vernieuwing in deze kerken. Daar komt nog bij, dat we daar waarschijnlijk onze winst mee kunnen doen. Wat het gebruik van liturgische formulieren betreft lopen we wel wat achter bij andere kerken, wat weer meebrengt, dat vele predikanten leentjebuurt spelen.

Toen onlangs in een regiovergadering gevraagd werd, welke avondmaalsformulieren in de kerken van de regio gebruikt werden, antwoordde een afgevaardigde van een vakante gemeente: „We gebruiken het formulier, dat de dominee meebrengt, die bij ons het avondmaal komt bedienen.” En dat bleek dan, zoals ook in de andere gemeenten, te variëren tussen: het oude formulier, een formulier van Rijswijk, een formulier van Enschede, een formulier van de syn. Geref. Kerken, of ook wel het nieuwe chr. geref. formulier, lang of kort.

Er heerst dus een ietwat chaotische toestand op dit gebied onder ons, waar de een dan weer zwaarder aan zal tillen dan de ander. Ongetwijfeld zijn er ook onder ons, die een formulier overbodig vinden.

Onlangs hoorde ik een trouwdienst op de band opgenomen, waarbij de predikant een formulier las, dat mij van nergens bekend was, maar waarin ik wel de stijl van de desbetreffende predikant zelf herkende. In die gemeente is dus een huwelijksformulier, dat alleen daar in gebruik is.

Hoewel ik zelf ook wel andere formulieren gebruik dan de oude, voel ik wel het bezwaar van deze ongeregelde gang van zaken. Al was het

alleen maar dit bezwaar, dat de gemeenteleden niet meer in staat zijn het formulier mee te lezen.

Hopenlijk verkeren we wat dit betreft alleen maar in een experimentele overgangsfase. Om met elkaar verder te komen lijkt me kennisname en beproevend gebruik van de hier door de Chr. Geref. Kerken aangeboden L.F. zeer gewenst.

Ik heb deze L.F. voor u doorgelezen en ze kritisch vergeleken met de oude L.F. en met de L.F. die momenteel in andere kerken gebruik worden.

Graag wil ik voorop stellen mijn grote waardering voor het werk hieraan besteed. Uit ervaring weet ik er iets van wat er vast zit aan vernieuwing van kerkelijke formulieren. Er is ook moed voor nodig om het kerkvolk vertrouwde zinswendingen te ontnemen en te leren luisteren naar een formulering, die de mens van onze tijd aanspreekt, zonder dat iets verloren gaat van de bijbelse waarheid, die in de oude formulieren verwoord werd.

Dan volgen nu enkele kanttekeningen bij de verschillende formulieren.

Het Doopformulier

Evenals bij het avondmaalformulier wordt het doopformulier geopend met de instellingswoorden van Christus. Dat is een duidelijke verbetering van het wat moeilijke en dorre begin van het oude formulier. Daarvoor in de plaats laat het vernieuwde formulier op de instellingswoorden van de Heer deze regel volgen:

„In zijn Woord heeft God ons geopenbaard hoe wij de Doop moeten verstaan.”

Dat klinkt heel wat warmer en kondigt ook duidelijker de volgende Schriftopening aan dan het oude begin:

„De hoofdsom van de leer van de Heilige Doop is in deze drie stukken begrepen.”

Zoveel woorden, zoveel struikelstenen, bij het begin al!

„Hoofdsom”, „leer”, „heilig”, „stukken” en „begrepen”.

Het vernieuwde formulier spreekt niet meer van „heilige” doop, — evenmin van „heilig” avondmaal. Een te waarden poging tot desacralisering van de „sacramenten”? Om niet langer voeding te geven aan de diepgewortelde dwaling, dat doop en avondmaal „heiliger” zouden zijn dan de prediking?

De „onreinheid onzer zielen” is geworden: de onreinheid van ons hart. Wat is het verschil? Dat blijft ook in dit formulier toch nog de vraag, als even verderop de zin uit het oude formulier blijft staan: God aanhangen met geheel ons hart en met geheel onze ziel.

Lange zinnen uit het oude, worden in dit vernieuwde formulier in de regel opgesplitst in kortere zinnen. Dat vergemakkelijkt het uitspreken en luisteren, hoewel daar kennelijk ook anders over gedacht kan worden, gehoord de discussie rond de stijl van de Troonrede. Maar als een lange zin opgedeeld wordt in een aantal kortere zinnen zal men toch hier en daar verbindende woorden moeten inlassen, wil het redebeleid niet teloor gaan. Ik neem als voorbeeld de eerste lange zinnen van het oude formulier.

„... dat wij met onze kinderen in zonde ontvangen en geboren en daarom kinderen des toorns zijn, zodat wij in het koninkrijk Gods niet kunnen komen, tenzij wij van nieuws geboren worden. Dat leert ons de onderdompeling in en de besprenging met het water, waardoor ons de onreinheid onzer zielen wordt aangewezen, opdat wij vermaand worden...”

Het vernieuwde formulier heeft deze twee lange zinnen door vier korte vervangen: „... dat wij met onze kinderen in zonde ontvangen en geboren en daarom kinderen des toorns zijn (herhaling van het woordje „zijn” is toch beter dan het helemaal achteraan te laten komen, P.). Wij kunnen in Gods Rijk niet komen, tenzij wij wedergeboren worden. De onderdompeling in of besprenging met het water stelt ons de onreinheid van ons hart voor ogen. Zo worden wij vermaand onszelf te mishagen...”

Deze opdeling in vier korte zinnen is gegaan ten koste van de verbindende en redengevende woorden uit de oude tekst: zodat-dit-opdat. De vier korte zinnen volgen nu op elkaar zonder duidelijk aangegeven onderling verband, behalve een keer met het kleurloze woordje „zo”.

Beter zou dan ook geweest zijn, als de tweede zin begonnen was met „daarom”: „Daarom kunnen wij in Gods Rijk niet komen”, en de derde zin aldus: „Deze onreinheid van ons hart ... en de vierde zin: „Hierdoor worden wij vermaand...”

Met dit voorbeeld wil ik attenderen op een gevaar bij het op zichzelf gewenste uiteenbreken van al te lange zinnen.

Nog een voorbeeld: is het geen verzwakking van de oude tekst als van de Heilige Geest gezegd wordt: „Hij toch eigent ons toe wat wij in Christus hebben”? Het oude formulier legde veel strakker verband tussen de inwoning van de Geest en de toe-eigening door de Geest van wat we in Christus hebben: Hij doet het eerste dóór het tweede. Door de opsplitsing kwam het „door” te vervallen. Maar dan moet men de nieuwe zin toch laten beginnen met een tekst die recht doet aan dat „door”, b.v. zo: Hij doet dit door ons toe te eigenen...

Men kan twee wegen inslaan: nieuwe formulieren schrijven, of de oude renoveren. In het laatste geval moet men er voor zorgen dat niets verloren gaat van de oude wijn, door de vernieuwing van de zakken.

De zin „Overmits in alle verbonden twee delen begrepen zijn”, — waarover in het verleden al zoveel woorden vuil gemaakt zijn —, is vervallen en vervangen, m.i. terecht. Een zin, die zoveel vragen oproept en zoveel uitleg nodig heeft als deze, hoort in een liturgisch formulier niet thuis.

In het vernieuwde formulier van de syn. Geref. Kerken luidt deze zin nu als volgt: „Ten derde worden wij van Godswege door de doop vermaand en verplicht tot nieuwe gehoorzaamheid”.

Het chr. geref. formulier heeft: „Ten derde worden wij krachtens het verbond door de Doop geroepen en verplicht tot een nieuwe gehoorzaamheid”.

Het valt te waarderen, dat men het verbond toch genoemd wil hebben als het kader waarin deze roeping tot de gedoopte bondeling komt, al klinkt de vervanging in het syn. geref. formulier wat warmer en direkter: van Godswege.

Het „godzalig” van het oude formulier is terecht vertaald met „godvrezend”, waaraan ik de voorkeur geef boven het „godvruchtig” van het syn. geref. formulier, omdat het aansluit op de bijbelse term: de vreze des HEREN.

Het nadeel van korte, onduidelijk samenhangende zinnen doet zich opnieuw voor bij de motivering van de kinderdoop. Na de citaten uit Gen. 17 en Hand. 2 hangen de volgende zinnen er wat los bij: „God heeft voorheen de besnijdenis bevolen als een zegen van het verbond en van de gerechtigheid door het geloof. Christus heeft de kinderen omarmd enz. In de plaats van de besnijdenis is de doop gekomen. Daarom moeten de kinderen gedoopt worden”.

(Tussen twee haakjes: waarom dat „moeten” niet eens af en toe vervangen door „mogen”, dat maakt het geheel wat feestelijker!)

In het oude formulier vloeit het een geleidelijk over in het andere, hier stukt het. De zin over Jezus, die de kinderen omarmt en zegent staat nu wat onderbrekend tussen de instelling van de besnijdenis in het oude verbond en de vervanging van de besnijdenis door de doop in het nieuwe verbond.

In het gebed voor de Doop zijn uiteraard Noach en de Farao blijven staan, uiteraard, want men schreef geen nieuw formulier, maar vernieuwde het oude. Toch doet zich juist hier de behoefte aan iets nieuws heel sterk voelen. Hier worden nota bene zo even terloops, zo tussen neus en lippen, in de aanspraak van het gebed, twee geweldige ge-

beurtenissen uit het oude bedeling aangehaald. Niemand zal ontkennen dat de zondvloed en de doortocht door de Rode Zee alles met de Doop te maken hebben, maar in een nieuw doopformulier zou ik ze dan liever in het Schriftonderwijs vermeld zien, dan in een gebed.

Jammer ook, dat is blijven staan de zinsnede: dat dit leven toch niet anders is dan een gestadige dood. Zeer verklaarbaar in de tijd, toen het oude formulier werd geschreven, een tijd van vervolging en bedreiging van het leven. Deze zin zal ook wel hebben aangesproken in de bezettingsjaren. Maar om het zo algemeen te stellen, ja zelfs dat het leven „niet anders is” dan een gestadig sterven, lijkt me niet bijbels en ook niet dankbaar voor de God van ons leven. Ik bevind me wel bij de woorden van de Prediker:

„Indien de mens vele jaren leeft, zo verheuge hij zich in die alle, maar hij bedenke, dat de dagen der duisternis vele zijn zullen” (11:8). Dat lijkt me evenwichtiger gesproken dan de taal van het Doopformulier. Hoewel er tijden kunnen en zullen aanbreken, dat we met Mozes in Psalm 90 diep gebogen worden onder moeite en verdriet (vers 10), ja onder de toorn des HEREN (vers 7). Wat overigens niet wegneemt, dat zelfs die 90e Psalm het perspectief naar betere tijden openhoudt: ontferming, goedertierenheid, heerlijkheid, lieflijkheid, jubel en verheuging! (verzen 13-17).

In de eerste doopvraag is blijven staan: „behoren gedoopt te wezen”. Persoonlijk voeg ik daar graag in: „mogen gedoopt worden”. Zouden we in de formulieren niet wat meer blijdschap verwerken? Ze worden er wat feestelijker van.

Dat men bij deze renovatie toch niet teruggedeinsd is voor een toevoeging, blijkt wel uit de derde doopvraag, die is uitgebreid met de volgende woorden: „en het een voorbeeld van een christelijke levenswandel te geven”.

Dit lijkt me alleen maar toe te juichen; evenals de vervanging van „voorzeide leer” door „de waarheid Gods”, hoe stereotyp ook de uitdrukking in gereformeerde kring is geworden (of moet ik zeggen: in het verleden geweest is?) Liturgisch gezien is ze toch moeilijk te verdedigen.

Over heel de linie is trouwens in deze L.F. het woord „leer” vervangen door „de waarheid Gods”, zie b.v. de belijdenisvragen. Hier wordt van de waarheid Gods gezegd, dat ze in de christelijke kerk geleerd wordt, terwijl in de oude vragen (ook in de doopvragen) stond, dat de leer van het oude en nieuwe testament en van de apostolische geloofsbelijdenis in de kerk alhier geleerd wordt. Dat was wel wat teveel van de „leer”. Daarom kunnen we hier zeker van verbetering spreken.

Hetzelfde kan helaas niet gezegd van wijzigingen in het dankgebed na de doop. Zo stuit ik op de woorden: wij bidden U om Jezus' wil voor dit kind, — ter vervanging van: wij bidden U door Hem, uw lieve Zoon, dat Gij dit kind...

Bidden wij om Jezus' wil, of vragen wij God ons gebed te willen verhoren om Jezus' wil? Bidden door Jezus Christus is m.i. wat anders dan bidden „om Jezus' wil”.

Minder fraai acht ik ook een bede als: laat dit kind in alle gerechtigheid leven en met volharding strijden en overwinnen. Het oude formulier bezigt hier „mogen” en dat is beter dan „laten”. Het ligt beter in de sfeer van het ootmoedig gebed. Als men de ouderwetse aanvoegende wijs wil vermijden, kan men zeggen: laat het kind mogen opgroeien en laat het mogen strijden en overwinnen.

Tot zover enkele opmerkingen bij dit vernieuwde doopformulier, die overigens niets tekort willen doen aan waardering voor wat hier op onze tafel wordt gelegd.

(wordt vervolgd)

C. VEENHOF — KAMPEN

Kerk en Tegenkerk

Een paar maanden geleden is er een studie verschenen die onze bijzondere aandacht verdient. Ik wil daarover nu een en ander zeggen. Maar ik wil beginnen met een excuus aan de schrijver, omdat dit artikel zo lang uitbleef. Ik meende dat enkele actuele zaken eerst besproken moesten worden. En daarom bleef de bespreking van wat hij ons bood

lang, te lang achterwege. Het enige voordeel van deze verlate reactie is dat, nadat er reeds een paar goede recensies van zijn werk verschenen zijn, nog weer eens de aandacht op zijn geschrift wordt gevestigd.

De studie waarop ik het oog heb is er een van de bij velen bekende broeder C. Lentink. Zij werd onder de titel *Kerk en Tegenkerk, Pinksteren en „Pinksterbewegingen”* in het licht gezonden. De titel van deze studie wijst duidelijk aan waarover het daarin gaat, namelijk over de Pinksterbeweging. Of, juist gezegd zoals ook de schrijver het doet, over de Pinksterbewegingen, meervoud! Er zijn er namelijk heel veel.

Ieder meelevend christen weet van die Pinksterbewegingen wel iets af. In ieder geval dat ze bestaan. En dat ze een enorme vlucht hebben genomen in de loop der jaren.

De oorsprong ervan ligt — men zou bijna kunnen zeggen: zoals van zelf spreekt — in Noord-Amerika. In 1906 ontvingen in een methodistische negerkkerk in Los Angeles christennegers, zoals dat gezegd wordt, de „Geestesdoop”. Ze raakten in extase en begonnen in tongen te spreken. Onder de aanwezigen bevond zich een Noorse methodistenpredikant die de beweging naar Europa overbracht. Ze begon in Noorwegen en sloeg al gauw over naar Zweden en Duitsland. Soms werd de extase in de samenkomsten zo geweldig dat het tot excessen als stuip trekkingen en huilbuien kwam! En dat soms zelfs op een zó ergerlijke wijze dat de politie moest ingrijpen. Gematigde elementen verzetten zich daartegen en zo kwam het tot een groot aantal meer „normale” Pinksterbewegingen.

Een typisch kenmerk van de onderscheiden Pinksterbewegingen is dat men twee soorten christenen onderscheidt. Er zijn christenen die alleen maar *wedergeboren* zijn door de Heilige Geest. Maar er zijn ook christenen die tot een hogere trap *doop*. En dat betekent o.a. dat ze in tongen gaan spreken, als gebedsgenezers opklimmen. Zij ontvangen de *Geestes*-treden enz. Zelfs zijn er Pinkstergroepen die betogen dat men, dank zij die doop met de Heilige Geest, kan komen tot volmaaktheid, tot volkomen zondeloosheid.

☆☆☆

Lentink heeft zich nu op indringende wijze met deze Pinksterbewegingen bezig gehouden en, bewogen met hen die er door gegrepen zijn, heeft hij zich gezet tot een toetsing daarvan aan de Heilige Schrift.

In zijn studie bespreekt hij eerst het gebeuren op de grote Pinksterdag in Jeruzalem.

Daarna gaat hij aan de hand van de brieven van Paulus na wat men onder glossolalie — „tongenspreken” — moet verstaan. Daarbij komt hij na een zorgvuldige overweging van de gegevens daaromtrent tot de m.i. volkomen juiste conclusie, dat als zij werkelijk Geestvervoering is, zij nooit gemeengoed is, maar een gave van de vrijmacht van de Geest, niet kenmerkend voor de gemeente, noch van wezenlijke betekenis voor haar. En dat zij alle roem en zelfverheffing bij de wortel afsnijdt.

Lentink beëindigt dit hoofdstuk met een prachtige uitspraak van Bavinck die ik

de lezers niet wil onthouden. Bavinck zegt daarin nl. dat de „schone verhandeling”, die 1 Cor. 14 ons over de geestsgaven geeft, haar betekenis blijft behouden voor alle eeuwen. „Want telkens treden er weer personen en partijen op, die aan buitengewone verschijnselen, aan openbaringen en wonderen groter waarde hechten dan aan de werkzaamheid van de Geest in wedergeboorte, bekeering, en vernieuwing des levens. Het abnormale trekt de aandacht, en het normale blijft onopgemerkt; men dweept met verschijningen, zielsvervoeringen en opzienbarende buitensporigheden, en sluit voor de langzame gestadige wasdom van het Godsrijk het oog.” Deze zin is — onbedoeld — de scherpste kritiek op de Pinksterbewegingen die denkbaar is.

In het derde hoofdstuk bespreekt de schrijver de wijze waarop volgens de Heilige Schrift de Zoon van God zijn gemeente vergadert. Een boeiend door en door Schriftuurlijk opstel.

Daarna komt een verhandeling over de charismata, de bijzondere Geestsgaven. Als ik daarvoor ruimte had zou ik daaruit graag stukken citeren. Ik wil hier alleen het ontroerende, scherpe en troostvolle slot weergeven. Het is dit: „Deze onvolmaakte kerk, waarin ook bij de ware Christ-gelovigen het „vlees” — de zelfzucht — begeert tegen de Geest; waar genade geen „erfgoed” is; waar schijnchristenen zich breed kunnen maken en hypocrieten kunnen woelen; waar de valse profetie haar invalspoorten heeft; waar kwade herders de schapen van Christus kunnen maltraiteren en luie dienstknachten, verzuimend de gave die in hen is, met vlakke preekjes en routine-stichtelijkheid de gemeente in slaap kunnen wiegen; deze onvolmaakte kerk is steeds weer voor mensen, die hun oog afwenden van Jezus Christus, Die door zijn Geest in die kerk woont en werken wil een ergernis geweest, een verwerpelijke zaak...”

Het is de lezers al wel duidelijk geworden dat ik deze studie van Lentink met grote dankbaarheid aanvaard en ze van harte aanbeveel. Ze leent zich voortreffelijk voor bespreking in bijbelkringen. En zo'n bespreking is dringend nodig nu in allerlei vorm de Pinksterbeweging in de kerk infiltreert.

☆☆☆

Na dit alles gezegd te hebben wil ik ook nog een paar opmerkingen maken over

deze van een zeer grote en diepe kennis van de Heilige Schrift getuigende studie. Op pagina 3 zegt de schrijver dat de 120 die 't grote Pinkstergebeuren beleven niet spreken over hun „ervaring” doch over het *Heilsfeit* dat geschied is. Dat is volkomen juist. Maar ik zou het graag nog wat concreter gezegd willen hebben, omdat het in Hand. 2 ook concreter gezegd wordt! Het gaat in het Pinkstergebeuren vóór alles om een *persoon*, om de *Persoon*, om de *verhoogde Christus*, *DIE* heeft dit alles uitgestort wat gij nu ziet en hoort, zegt Petrus. Tegenover de afschuwelijke verzakelijking van het geloof, van de „geloofsinhoud”, is het van grote betekenis er steeds alle accent op te leggen dat, om met Bavinck te spreken, Jezus Christus, de levende Heer *het een en het al* in het Christendom is en het geloof vóór alles de *levende gemeenschap* met Hem is.

Op pag. 34 zegt Lentink dat als Paulus zijn brieven schrijft aan de gemeente Mattheüs en Marcus reeds hun *Evangelie*-beschrijvingen hebben gegeven.

Dat is in zijn algemeenheid niet juist. De gang van de geschiedenis der nieuwtestamentische openbaring is namelijk deze: Eerst is er de *mondellike prediking* van het Evangelie door Jezus, daarna die van de apostelen en hun helpers. Vervolgens werden successief de *brieven* geschreven. En daarna de *evangelieën* van Marcus, Mattheüs, Lukas en Johannes. Al moet hierbij worden gezegd dat de tijdsgrenzen tussen deze drie fasen van de nieuwtestamentische Godsopenbaring niet scherp zijn te trekken. Prof. Grosheide heeft over deze Openbaringsgang een — m.i. zijn beste — rede gehouden. Ik wil ook nog wat opmerken over wat de schrijver zegt over het begrip „wereld” op pag. 45. Het is uiterst moeilijk de bijbelse begrippen precies te omschrijven. Prof. De Groot maakte eens de fijne opmerking dat die veel lijken op *kwikdruppels*! Als je er naar kijkt zoals ze daar liggen zie je ze duidelijk en schitteren ze prachtig, maar je kunt ze erg moeilijk grijpen! Je zou een hele brochure nodig hebben om te beschrijven wat b.v. het woord „kosmos” betekent.

In Hand. 17:24, vgl. ook 1 Cor. 3:22; 8:4; Joh. 21:25 duidt het *heel het geschapene* aan. In 1 Tim. 6:7 de *aardkring, de aarde*, evenzo in Matth. 4:8. Heel dikwijls is het de aanduiding van de *mensheid*. Zo b.v. in Matth. 13:38;

18:7; Joh. 1:10; Joh. 1:29, ik meen ook in Joh. 3:16; zeker in Joh. 14:31; 17:21 „opdat de wereld (mensheid) wete dat ik de Vader liefheb”; „dat Gij mij gezonden hebt”. Evenzo in Joh. 8:112: „Ik ben het licht der wereld” en in Joh. 4:42. Vaak betekent wereld ook: de *mensheid in dit wereldtijdperk*, d.i. de zondige mensheid, de mensheid met het levensgevoel, de wilsrichting die uit de door de zondeval ontstane wereld(wan)-orde stamt, m.a.w. de *aan God vijandige mensheid*. Deze betekenis komt vooral in het evangelie van Johannes voor: Joh. 7:7: „U kan de wereld niet haten, maar Mij haat ze.” Precies zo staat het met „wereld” in 15:18, 19; 16:20, 16:39. Satan heet de „overste van deze „wereld”, 12:31; 14:30; 16:11. Het: „de gehele wereld ligt in de (niet, het) boze” uit 1 Joh. 5:19 wil zeggen dat de gehele mensheid van dit wereldtijdperk zich in het machtsgebied van Satan bevindt. Tenslotte betekent wereld vaak: *de som der op aarde in haar tegenwoordige toestand voorhanden goeiden, genietingen, rijkdommen, eerbewijzen, gemakken en mogelijkheden*. Joh. schrift, 1 Joh. 2:15, vgl. ook 16: „Hebt de wereld niet lief, noch hetgeen in de wereld is.”

In hoe verschillende betekenissen het woord „wereld” in het N.T. wordt gebruikt, altijd betekent het een *geheel*, iets *gezamenlijks*, iets *omvattends*. Als Jezus zegt: „Alzo lief heeft God de wereld gehad” duidt dat er op dat het God bij de verlossing niet gaat om de enkele ziel en niet om religieuze ervaringen in kleine kring — het woord heeft een wereldhorizon. Niet maar enkele zielen worden gered, neen, de verlossing heeft *wereldformaat*. Christus wordt daarin aangeduid als de redder der mensheid, die de nieuwe wereldtijd brengt en, wiens wederkomst de voleinding der wereld brengt.

☆☆☆

Deze opmerkingen doen niets af aan de waarde van en mijn waardering voor deze studie die en vanwege de actualiteit van het daarin behandelde thema en de wijze waarop dat geschiedt grote waardering verdient.

Laat ik er nog bijvoegen dat men deze studie voor de luttele prijs van f 8,50 franco toegezonden krijgt na storting van dit bedrag op het giro nr. 837968 van de schrijver, Leopoldlaan 22, Nunspeet.

Terloops...

Een verloren zoon

'k Ontmoette hem enkele weken geleden in een café, waar ik een kop koffie dronk: Kees, een jongen van 17 jaar, die me om een paar gulden vroeg om een pakje cigaretten uit een automaat te halen. Toen hij weer terugkwam, ging hij uitgebreid aan de gang om een cigaret uit elkaar te halen teneinde er „wat” in te doen. Toen ik hierover iets zei, kregen we een heel gesprek. Het bleek een jongen te zijn van vrijgemaakte huize; van binnen- en buitenverband wist hij ook wel iets, maar het werd me niet duidelijk waar hij terecht kwam zes, zeven jaar geleden. Maar dat is niet zo belangrijk. Het gaat me om zijn verhaal, dat ik hier wat verkort weergeef. Om te lezen. En te huiveren!

„U vindt het niet goed, dat ik van m'n cigaret een stick maak? Och, waarom niet. 't erg onschuldig, vergeleken bij ander spul dat ik gebruik. 'k Pak nu dit, omdat ik niets anders bij de hand heb. Eigenlijk is dit goedje me te min. Trouwens, ik zal morgen echt wel wat sterkers nodig hebben...”

Wat ik precies gebruik?

Och, van alles: L.S.D., cocaïne, och waarom zou ik het allemaal noemen, U zult het toch wel weten. 'k Weet, dat het slecht is voor m'n lichaam. Daarin hebt U helemaal gelijk. Zelfs dit sticky is slecht. 'k Weet dat er een heleboel jngens en meisjes zijn, die net doen of een sticky onschuldig is. Nu, dat is niet zo. Als je dit spul lang rookt, wordt je er zo arrogant van als ik weet niet wat. Lichamelijk zal het weinig uitrichten, maar geestelijk doet het je beslist wel wat, je verandert in je denken, je gaat je afzonderen van mensen die ander denken dan jij, je wordt... hoe zal ik dat zeggen, zelfgenoegzaam, ja, dat is het goede woord. U wilt weten, hoe lang ik al drugs gebruik. Och, dat is drie jaar geleden al begonnen (let U er even op, de jongen is nu 17!). M'n ouders wisten er toen niets van en ik ging zondags mee naar de kerk. 'k Vond het soms wel mooi, maar op een gegeven moment wilde ik niet meer. In die tijd kwamen ze er ook achter, dat ik drugs gebruikte. Ze waren vreselijk kwaad. M'n vader heeft me geslagen, ze hebben me opgesloten. 'k Ben toen weggegaan. Bijna 1 jaar later hebben ze me gevonden. 'k Ben toen een paar maanden thuis geweest. Toen ben ik weer weggegaan. Ze hebben er zich bij neergelegd, denk ik. Ze zullen het ook wel erg vinden, dat geloof ik wel. Maar ik kan niet anders. Af en toe bel ik naar huis op.

Dat deze rommel slecht is? Ja, dat weet ik, dat hoeft U me echt niet te vertellen. Moet U m'n armen eens zien. Rode plekken, morgen zijn ze weer weg, over een paar dagen zijn ze er weer. Oud zal ik niet worden, misschien haal ik de 25. Dan ben ik dood... Dood... M'n moeder zei vroeger altijd: „als je dood gaat, ga je naar de hemel.” Nu, daar reken ik dan maar

op. 't Lijkt me wel leuk, dan ben ik van een boel rottiheid af.

U denkt, dat ik niet naar de hemel ga?

O, U bedoelt: als ik zo doorga kom ik er niet. Ja maar, die verloren zoon dan uit de gelijkenis. Die haalde ook een boel smerigheid uit, maar toen hij terug ging naar zijn vader, stond die op hem te wachten. Of niet soms? U denkt, dat dat niet zo maar gaat. Ja, dan moet ik me bekeren, zo heet dat toch? Misschien hebt U wel gelijk. Maar me bekeren, lijkt me erg moeilijk. 'k Ben dit leventje zo gewend.

Die vader van die verloren zoon, stond toch maar te wachten. Of niet soms? Zou die ook op mij wachten? Als ik een sanders zou willen, weer zou gaan bidden... vroeger kon ik erg goed bidden, vooral als we kerkje speelden.

U denkt, dat God wel helpen wil, als ik dat aan Hem vraag.

Ja, ik weet het niet.

Ja, ik weet het dat ik eigenlijk rot leef, maar toch vind ik het wel leuk zo. Als U wist, waar ik het geld voor al die rommel vandaan haal, schrikt U helemaal. 'k Heb zo'n vierhonderd gulden in de week nodig. Maar kom, laten we het daar maar niet over hebben.

Och, 'k zou best met U willen doorpraten, maar ik moet nu weg. Bedankt voor die paar gulden.

M'n adres? Neen, dat geef ik liever niet.”

'k Zal aan dit verhaal maar niets toevoegen.

Alleen dit: we maken ons druk over van alles en nog wat, over allerlei zaken.

Denken we ook wel eens aan mensen?

P. C. van Wijk

Kerknieuws

Bunschoten-Spakenburg — Na bevestigd te zijn door ds W. van der Lingen te Bunschoten-Spakenburg met een predikatie over Ex. 4:20, deed ds H. van Ommen, gekomen van Arnhem, intrede in de kerk te Bunschoten-Spakenburg met een predikatie over Openb. 5:6 en 7.

Kerkelijke pers — De redactie van de „Kerkbode van Gereformeerde Kerken in Noord- en Zuid-Holland is thans als volgt samengesteld: Ds J. C. Janse te Zaandam, ds H. J. v. d. Kwast te Amstelveen en ds A. J. Moggré te Rijswijk. Als eindredacteur fungeert ds J. Meester, Johannes Verhulststraat 83, Amsterdam-Zuid.

Twee studiekommissies — De vergadering van kerken binnen het klassikaal ressort Enschede, d.d. 30 september '76, ontving een schrijven van de kerk te Hengelo (Ov.) met het verzoek een commissie in te stellen met de volgende opdracht:

1) het bestuderen van de verschillende formulieren voor doopsbediening, vierung van het Heilig Avondmaal, huwelijksbevestiging enz., die thans bij de kerken in de regio in gebruik zijn, om te komen tot een aanbeveling voor de kerken, opdat eenheid in het gebruik bevorderd wordt.

2) Het bestuderen van N.T. kerkliederen, voorgesteld door de Chr. Geref. Kerken en voorgesteld en in gebruik bij de Geref. Kerken (vrijgemaakt) en zo mogelijk een aanbeveling te doen betreffende het gebruik van deze liederen in de regio. De vergadering besloot twee commissies voor deze zaken te benoemen en deze te verzoeken hun resultaat binnen een half jaar aan de zusterkerken in de regio toe te zenden.

De eerste commissie is voor de formulieren. Hierin werden benoemd: Ds Joh. den Ouden, emeritus-predikant te Rijsen; ds Z. G. van Oene te Zwolle en br. B. H. van Egmond te Hengelo (Ov.). De tweede commissie is voor de N.T. kerkliederen; hierin werden benoemd de broeders M. Lok te Zwolle, ds J. Schelhaas te Zwolle en br. S. J. de Vries te Hengelo (Ov.).

Samenwerking met de Chr. Geref. Kerken — Het verslag van de vergadering van de klassis Zwolle, gehouden op 27 okt. jl. vermeldt het volgende: „Veel tijd werd besteed aan de bespreking van het rapport van een klassikale commissie,

benoemd tot de regeling van de gevonden eenheid van de klassis Zwolle der Chr. Geref. Kerken met de klassis Kampen van de Geref. Kerken vrijgemaakt „buiten verband“. Van de klassis Kampen der Geref. Kerken vrijgemaakt b.v. was een brief ter vergadering met de mededeling, dat door haar vergadering dit rapport was besproken en dat zij unaniem akkoord ging met het voorstel van de commissie met betrekking tot het waarnemerschap op elkaars klassikale vergaderingen. Na een brede bespreking van het totale rapport van de commissie werd met de kleinste mogelijke meerderheid besloten met ingang van de voor-

jaarsklassis 1977 twee door de klassis Kampen benoemde waarnemers op onze klassisvergadering toe te laten en eveneens twee door de klassis Zwolle benoemde waarnemers te zenden naar de klassis Kampen. Vanwege de stemuitslag (17 vóór en 16 tegen) en vanwege het feit, dat de afgevaardigden van de kerken Elburg, Hattem, Heerde, St. Jans-klooster, Urk-Eben-Haëzer, Urk-Oost en Zwartsluis meedeelden, dat hun kerke-raad in appél zouden gaan tegen dit besluit van de klassis, besloot de klassis unaniem de uitvoering van het genomen besluit uit te stellen tot na de voorjaarsklassis.

KERK EN TEGENKERK

PINKSTEREN EN „PINKSTERBEWEGINGEN“

(Een heilshistorisch en kerkhistorisch onderzoek)

door C. LENTINK

78 pagina's. Franko toezending na storting van f 8,50 op giro-rekening no. 937968 t.n.v. de schrijver, Leopoldlaan 22, Nunspeet.

Voor al uw
handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN“

Nooitgedacht 3 — Zeist

NU NOG LEVERBAAR!!!

DE HULP BIJ BIJBELSTUDIE
over het boek

DANIËL

van de hand van ds W. G. Visser te Utrecht.

Bestellingen kunt u doen door het bedrag over te maken op giro 575663 t.n.v. G. de Kruijf, Waterhoenlaan 60, Zeist, volgens de hier volgende opgave: 1 ex. f 2,50; 5 ex. f 11,75; 10 ex. f 23,—; 25 ex. f 68,—, exclusief portokosten.

De verschuldigde **PORTOKOSTEN** zijn voor 1 ex. f 1,20; tot 3 ex. f 1,70; tot 6 ex. f 2,75; tot 12 ex. f 4,—; tot 24 ex. f 5,—.

Voor het werk van de theologische studiebegeleiding hebben de kerken als norm vastgesteld: het aantal zielen x f 2,50. Over het jaar 1976 hebben sommige kerken hieraan goed voldaan, maar vele kerken hebben nog helemaal niet bijgedragen. Deze kerken worden dringend verzocht zulks alsnog te doen. Bijdragen kunnen gestort of overgemaakt worden op post-girokekening 1756714 van de Rabobank te Zeist ten gunste van rekening 3752.86.136.

Namens de raad van
toezicht en advies,
J. H. Veefkind

Flinke jongen, 24 jaar, chr. geref., uit het bedrijfsleven, zoekt KENNISMAKING met serieus meisje. Leeftijd 20-25 jaar. Uit de Noordelijke provincies. Br. liefst met foto onder nr. 1012 bureau Opbouw, Zeist.

**STICHTING
VERENIGDE
UITVAARTFONDSEN
IN NEDERLAND**

ONZE STICHTING MAAKT GEEN WINST

Ze is een Stichting, welke de gemeenschap wil dienen en het algemeen belang bij haar maatschappelijk streven als uitgangspunt neemt.

Een zestig jaar ervaring stelt haar in staat u een compleet pakket verzekeringen aan te bieden, met als sterkste troef haar lage premies, die gedurende de gehele looptijd onveranderd blijven.

Tevens verzorgt zij begrafenissen (ook voor niet verzekerden).

Voor inlichtingen kunt u zich wenden tot haar kantoor Enschede, Haaksbergerstraat 231 hoek Getfertsingel, telefoon 053-31 95 35 - 32 36 93.

Kantooruren 8.30-12.30 - 13.30-17.00 uur.

Redactieleden

Drs H. de Jong
Mr. dr J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit

Adres van de Redactie

**K. Muller
H. Pootlaan 242,
Alkmaar
Telefoon 072-16767**

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen“,
Nooitgedacht 3, Zeist
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 30,— per jaar of
f 16,— per half jaar.
Buitenland f 40,— p.j.
of f 57,50 p. luchtpost
Giro 40 49 45

Geref. Persvereniging „Opbouw“

Abonnementenadministratie
Merelhoven 273
Capelle aan den IJssel
Tel. 010 - 50.41.78

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.

Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen: uiterlijk tot 15 november.